

Ewa Rogowska

Bogusław Kreja (17 III 1931 - 26 XII 2002) jako badacz języka na Pomorzu

Acta Cassubiana 5, 373-381

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA ROGOWSKA

BOGUSŁAW KREJA (17 III 1931-26 XII 2002) JAKO BADACZ JĘZYKA NA POMORZU

26 grudnia 2002 roku zmarł Profesor Bogusław Kreja, wybitny polski językoznawca, zarówno poprzez swoją biografię, jak i badania naukowe ściśle związany z Pomorzem.

Bogusław Józef Kreja, urodzony 17 marca 1931 r. w Skórczu, jako syn nauczyciela Józefa Krei i Anny z domu Bogaleckiej, spędził dzieciństwo na Kociewiu: najpierw mieszkał w rodzinnym w Skórczu, a w okresie wojny, gdy jego ojciec ze względu na działalność w Związku Zachodnim zmuszony był ukrywać się przed Niemcami, kolejno w Kranku (wybudowanie Skórcza), Osieku, Wycinkach i Okarpcu. Na Kociewiu też upłynęła mu wczesna młodość, gdyż po wojennej przerwie w regularnej nauce (przed wojną ukończył pierwszą klasę szkoły powszechnej) w latach 1945-1950 uczęszczał do gimnazjum w Starogardzie Gdańskim. Tylko lata 1950-1961 to w jego życiorysie okres pozapomorski, ściślej: lubelsko (-warszawsko-) krakowsko-poznański. Na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim studiował w latach 1950-1955 polonistykę (i tam, dzięki promotorowi prof. T. Brajerskiemu oraz działalności w Sekcji Językoznawczej Koła Polonistów zainteresował się problematyką językoznawczą). W Warszawie wprawdzie nigdy nie mieszkał, lecz uważał ją za miejsce ważne w swoim życiorysie naukowym: studiując w Lublinie, dojeżdżał na warszawskie seminaria prowadzone przez prof. W. Doroszewskiego. W Krakowie, w PAN-owskiej Pracowni Atlasu i Słownika Gwar Polskich prof. K. Nitscha, w latach 1955-1956 podjął swą pierwszą po studiach pracę. W Poznaniu wreszcie, na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza, pracował w latach 1956-1961 jako aspirant, a następnie adiunkt w Katedrze Języka Polskiego u prof. W. Kuraszkiwicz. Tu – na podstawie rozprawy pt. *Oboczne formy zaimkowe typu jego // go i jeji // ji* – w 1960 r. uzyskał doktorat, a także – w 1969 r., już po przeniesieniu się do Gdańska – habilitował się (na podstawie książki *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim. Formacje na -ik, -k-, -isko i -ina*). Kolejne 41 lat życia spędził już w Gdańsku: od 1961 r. pracował w WSP, a od 1970 r. w UG, pełniąc w latach 1970-1978 i 1981-1991 funkcję kierownika Zakładu Języka Polskiego, a w latach 1991-2002 – wyodrębnionego z niego Zakładu Współczesnego Języka Polskiego. W Gdańsku uzyskał

tytuł docenta (w 1968 r.), profesora nadzwyczajnego (w 1976 r.) i zwyczajnego (w 1987 r.).

W jego dorobku naukowym, na który składa się 15 książek (ponadto 2 przygotowane do druku czekają na wydanie) oraz prawie 350 rozpraw i artykułów, znaczący udział mają publikacje poświęcone tematyce językowej związanej z Pomorzem. Można wśród nich wyróżnić 4 nurty badawcze: 1) dialektologiczny, obejmujący głównie kaszubszczyznę i gwary kociewskie, 2) onomastyczny, skupiający się na antroponimach oraz toponimach Kociewia i Ziemi Gdańskiej, 3) leksykologiczny, związany przede wszystkim z tzw. słownictwem morskim oraz 4) kulturę języka, a w jej obrębie regionalną polszczyznę pomorską.

Pomorskie badania dialektologiczne rozpoczął Bogusław Kreja już w latach 1956-1958 od udziału w pracach nad *Atlasem językowym kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*. Opracował wówczas samodzielnie 8 punktów kociewskich: 118 (Subkowy), 131-131 a (Ciecholewy-Trzcińsk), 132 (Koteże), 133 (Nową Cerkiew), 135 (Jeleń Królewski), 158 (Długie), 159 (Skórcz) i 160 (Leśną Janię), a w współpracy – dodatkowe 3 punkty na południowych Kaszubach (149 – Karsin), Kociewiu (156 – Lubichowo) i w Borach Tucholskich (185 – Bładowo).

Niewiele później opublikował pierwszy ze swych artykułów z zakresu słowotwórstwa gwarowego; był to w ogóle jeden z pierwszych artykułów B. Krei: *Drobizgi kociewskie* („Język Polski” XXXVII, 1957, s. 46-49). Dotyczył on dwu zjawisk występujących na Kociewiu w mowie skierowanej do dzieci: nazw wykonawców czynności na *-ek* (np. *krzyczek* ‘dziecko, które krzyczy’, *placzek* ‘dziecko, które płacze’, *wierciek* ‘dziecko, które się wierci’) oraz czasowników hipokorystycznych (np. *róbkaj*, *krzyczkaj*, *placzkaj*), które autor próbował wywodzić od owych rzeczowników typu *krzyczek*, ale po uwzględnieniu skromnego jeszcze pozakociewskiego materiału przykładowego uznał, że należy szukać ogólniejszego wyjaśnienia ich genezy. Przedstawił ją po 20 latach w artykule *Czasowniki zdrobniałe na -k- w dialektach polskich oraz innych językach słowiańskich* („Z polskich studiów slawistycznych” V, 1978, s. 67-71), stwierdziwszy, że choć w polszczyźnie ogólnej żywych czasowników zdrobniałych dziś nie ma, to na podstawie danych z gwar północnopolskich (przede wszystkim z Kaszub) oraz z innych języków słowiańskich można mówić o ich ogólnosłowiańskim rozprzestrzenieniu, co świadczy o prasłowiańskości tej kategorii. Deminutywne *-k-* czasownikowe w typie *jedzkać*, *pijkać*, *myjkać się* jest zatem tym samym *-k-*, które występuje w deminutywach rzeczownikowych (np. *domek*), przymiotnikowych (np. małop. *dłużki*), przysłówkowych (np. koc. *zimko*) i zaimkowych (np. kasz. *onko*).

Właśnie ustalenie genezy sufiksów słowotwórczych, rozumianej bardzo konkretnie: jako wyraz lub wyrazy stanowiące załączek serii, stanowiło cel szczególnie wielu jego artykułów poświęconych – wyłącznie lub między innymi – słowotwórstwu kaszubskiemu i, szerzej, północnopolskiemu. W artykule *Kaszubskie i inno-słowiańskie przymiotniki typu małuszki ‘małuški’* („Język Polski” LXXXI, 1991,

s. 115-119) przedstawił hipotezę, że ponieważ ten niepoświadczony w polszczyźnie gwarowej i historycznej, znany natomiast kaszubszczyźnie, językom łużyckim i słowackiemu przyrostek ekspresywny tworzy we wszystkich tych językach intensiva m.in. od przymiotników będących określeniami małego wzrostu (*mały*), młodego wieku (*młody*), niezbyt intensywnej barwy (*biały*, *blady*, *żółty*) i jej kontrastu (*czarny*) – to właśnie te formacje stanowiły jego pierwotne jądro derywacyjne. Krajniackie nazwy drzew typu *jabłczarka* powstały natomiast – jak pisał w artykule *Problem genezy krajniackich drzew owocowych na -arka* (typu *jabłczarka*, *kruszcarka*) („Poznańskie Spotkania Językoznawcze”, t. V, cz. 2, Poznań 1999, s. 43-48) – jako rezultat procesu hiperyzacyjnego: zastąpienia w nazwach typu *jabłonka*, *kruszczonka* przyrostka *-anka* (-ónka) przyrostkiem *-arka*, ze względu na utożsamienie sufiksu *-anka* tworzącego nazwy drzew z sufiksem *-anka* tworzącym nazwy żeńskie od nazw mieszkańców wsi (np. *złotowionka*), odczuwanym jako nacechowany ujemnie. Bardziej złożony okazał się problem genezy przyrostka *-icze*, występującego przede wszystkim w kaszubszczyźnie, poza tym w gwarach śląskich i wielkopolskich oraz w języku słowackim, czeskim i słoweńskim. W artykule pt. *Formacje na -iče w kaszubszczyźnie i w innych językach słowiańskich* (Typ kasz. *malëničë*, *bulvovičë*, ślc. *malëničie*, *dubičie* itd.) (*Dzieje Słowian w świetle leksyki. Pamięci Profesora Franciszka Sławskiego*, pod red. J. Ruska, W. Borysia, L. Bednarczuka, Kraków 2002, s. 277-200) B. Kreja uznał za źródło formacji na *-icze* struktury kolektywne na *-bje* od deminutywnych form podstawowych na *-ica*, *-ka* czy *-ik*, zawarte najpierw w nazwach małych zagajników, grup krzewów i krzewinek jagodowych; z owych struktur deminutywno-kolektywnych wykształcił się złożony przyrostek *-icze*, derywujący od podstaw roślinnych również nazwy pojedynczych drzew (np. kasz. *slëvovičë*), nazwy różnego rodzaju roślinnych pozostałości (np. kasz. *vrëkovičë* ‘liście brukwi’) i nazwy obszarów porośniętych roślinami (np. *meškovičë* ‘miejsce porośnięte mchem’). Geneza 3 kaszubskich podtypów słowotwórczych stała się tematem artykułu B. Krei pt. *Ze słowotwórstwa kaszubskiego* („Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, 1991, s. 57-64). W pierwszej jego części, pt. *Kaszubski przyrostek deminutywny -(išč)ko*, autor zwrócił uwagę na deminutiva zakończone na *-iščko*, poświadczone z północy obszaru, gdzie znane są również formacje augmentatywne na *-iščë*: w sensie formalnym, dystrybucyjnym, w derywatach tych należy wyodrębnić sufiks *-ko*, ale pod względem funkcjonalnym jest to już w zasadzie samodzielny sufiks *-iščko*. Również o „w zasadzie” samodzielnym formancie można mówić w wypadku kaszubskich formacji na *-ca*, omówionych w trzeciej części tego artykułu, a powstałych w wyniku redukcji *-i-* w derywatach na *-ica*; zjawisko to poza Kaszubami znane było w staropolszczyźnie z Mazowsza i Małopolski, a współcześnie jest poświadczane w obu językach łużyckich (zwłaszcza przyrostki *-anca* i *-enca*). Środkowa część tego artykułu dotyczy natomiast wpływu struktury morfonologicznej podstawy słowotwórczej na wybór określonego sufiksu, cze-

go przykładem są kaszubskie formacje feminatywne typu *Niemcka* ‘Niemka’, tworzone – inaczej niż w polszczyźnie – bez ucięcia segmentu końcowego (por. pol. *Niemiec* – *Niemka*, *mieszkaniec* – *mieszkanka*; kasz. *Niemc* – *Niemcka*, *szewc* – *szewcka*) oraz bez alternacji. Wnioski płynące ze współczesnego zasięgu geograficznego tego typu słowotwórczego zawarł natomiast B. Kreja w artykule *Krawczka a dawny zasięg form typu domk, krawc* („Język Polski” LXXII, 1992, s. 160-162).

Bogaty słowotwórczy materiał kaszubski przywołuje B. Kreja również w artykułach poświęconym formacjom o szerszym, pozapolskim zasięgu: polsko-łuzycyckim – jak w wypadku sufiksu *-aszek* (*Formacje na -aszek typu wujaszek, kuraszek w języku polskim i w innych językach słowiańskich*, [w:] *Munera linguistica L. Kuraszkiwicz dedicata*, Wrocław 1993, s. 172-181), czesko-słowacko-polskim – jak w wypadku przyrostka *-iniec* o funkcji ekskrementatywnej (*Formacje na -iniec typu babiniec, krowiniec w języku polskim (na tle słowiańskim)*, „Prace Filologiczne” XL, 1995, s. 7-27) czy zachodniosłowiańskim – jak w wypadku sufiksu *-iniec* o funkcji lokatywnej (j.w.).

Powodem analizy mniejszego lub większego wycinka kaszubskiego systemu słowotwórczego był też niekiedy problem genezy konkretnej formacji, jak np. w artykule pt. *Nazwisko Drzeżdżon na tle kaszubskich formacji na -ón* („Język Polski” LXXIV, 1994, s. 293-298). B. Kreja ustalił, że występujący w tym typowo pomorskim nazwisku przyrostek *-ón* pełni na Kaszubach dwie funkcje: atrybutywno-ekspresywną (np. *†buřón*, *-a* ‘złośnik, człowiek kłótniwy, raptownik’ < *buřec* są 2. ‘być poruszonym wewnątrznie’; †† *målčón*, *-a* ‘człowiek mało-mówny, mruk’ < *małčec* 1. ‘milczeć’) i habitatywną (np. *Gdónčón* < *Gdónsk*, *žarnāvčón* < *Žarnāvč* ‘Żarnowiec’). Choć nie można wykluczyć, że nazwisko *Drzeżdżon* to pierwotne habitativum (‘mieszkaniec Dreżna’), bardziej prawdopodobne, że wywodzi się ono z attributivum *†drzeżdżon* ‘człowiek zreumatyzowany’ (< *drzeżdżyć* ‘mieć reumatyzm’). Natomiast artykuł *Problem północnopolskiej formy zajek ‘zajac’* („Symbolae slavisticae”, pod red. E. Rzetelskiej-Feleszko, Warszawa 1996, s. 186-189) zawiera hipotezę powstania południowokaszubskiej i kociewskiej formy *zaj(e)k* ‘zajac’ jako rezultatu wzięcia końcowego *-c* w formie *zajc*, będącej efektem typowo kaszubskiego rozwoju fonetycznego prasłowiańskiej formy *zajac*, za sufiksu *-(e)c*, a następnie derywacji wymiennej *-(e)c* > *-(e)k*, na wzór form typu *s(z)trycholec* itp. > *s(z)trychołek*, *bochniec* > *bochenek*, *taniec* > *tanek*.

Oprócz problematyki słowotwórczej B. Kreję interesowały w badaniach dialektologicznych również specyficzne procesy morfonologiczne zachodzące w obrębie kaszubszczyzny czy polszczyzny północnej. Przejście *-žsk-* > *-szk-* i *-žst-* > *-szt-* i jego morfonologiczne skutki stały się tematem artykułów *Z morfo[no]logii kaszubskiej. Formacje typu ubószstwo* („Sprawozdania GTN”, s. 134-135) i *Przymiotniki typu (Modlibożyce >) modliborski (>Modliborzyce) a problem roz-*

woju grup *-rsk-* > *-szk-* i *-szk-* > *-rsk-* („Onomastica” XXXIX, 1994, s. 79-93). W artykule *O północnopolskich zdrobnieniach typu Chmielonko* (< *Chmielno*), *wisionka* (< *wiśnia*) („Studia Polonistyczne” VII, 1979, s. 67-74) B. Kreja opisał gwarową północnopolską (głównie kaszubsko-kociewską) zmianę – zwłaszcza przed *-n-* – dawnego *-b-* w dzisiejsze *-o-*, zarówno w nazwach własnych, np. *Chmielonko* (– *Chmielno*), *Mielonko* (– *Mielno*), *Brzezőnk* (– *Brzezno*), jak i w apelatywach, np. koc. *piónek* i *wisióńka*, kasz. *jutrzonka* ‘jutrzenska’ i *panionka* ‘panienka’.

W kilku artykułach dotyczących dialektów Pomorza B. Kreja podejmował również problematykę fleksyjną. W artykule *O kociewskich czasownikach typu przebudować ‘przebudowywać’* („Język Polski” LVII, 1977, s. 278-280) omówił znane mu z Kociewia pary aspektowe typu *wyładować* – *wyładywać*, *przemalować* – *przemaliwać*, *zapakować* – *zapakiwać*, od strony morfologicznej prostsze od form literackich, powstałe bądź w wyniku haplologii, bądź swoistej derywacji wymiennej. Artykuł *Problem zmiany morfologicznej typu Kokoszkowy* > *Kokoszki* („Język Polski” LXXIV, 1994, s. 192-198) wyjaśnia natomiast rolę dopełniacza *Kokoszków*, z genetyczną końcówką zerową, lecz interpretowaną jako *-ów*, w procesie hiperpoprawnego przejścia typu *Kokoszkowy*, dop. *Kokoszków* > dop. *Kokoszek* > mian. *Kokoszki*. Wpływowi czynników hiperpoprawnościowych na fleksję w gwarach północnej Polski poświęcony jest również artykuł *O kociewsko-malborskich formach typu deli, kredli* („Slavia Occidentalis” XXXIII, 1976, s. 37-40), w którym formy te zostały przedstawione jako rezultat hiperpoprawnego rozszerzenia zakresu stosowania wymiany morfonologicznej w formach męskosobowych typu *baby siedzieli, siedli* (pochodzenia mazowieckiego), wprowadzonych na miejsce pierwotnych na tym obszarze form niemęskosobowych typu *baby siedziały, siadły* (typowych dla Wielkopolski): *baby dały, pisały, kradły* > *baby deli, piseli, kredli*. Kociewsko-malborskie formy typu *deli, kredli* stanowią zatem jeden z dowodów na to, że na Kociewiu istniejące tu kiedyś wpływy wielkopolskie zostały w poważnym stopniu wyparte przez wpływy mazowieckie.

Artykułem stanowiącym syntezę obserwacji na temat roli czynników hiperyzacyjnych w kaszubskiej i w ogóle północnopolskiej morfologii i fonetyce jest *Zagadnienie przeszłości językowej Kaszub i regionów sąsiednich w świetle hiperyzmów* („Konferencja Pomorska (1978)”, Wrocław 1979, s. 135-147).

Drugi poza dialektologią nurt pomorskich zainteresowań badawczych B. Krei stanowiła problematyka onomastyczna: toponimiczna i – szczególnie – antroponimiczna. Ta pierwsza występuje w pracach na temat nazw rodzinnego Kociewia. B. Kreja podjął ją w rozprawach *O nazwach miejscowości na Kociewiu* (zob. *Pomorze Gdańskie VI. Kociewie*, Gdańsk 1969, s. 33-58) i *Ze studiów nad toponomastyką Kociewia* („Rocznik Gdański”, 1969, s. 113-158), a później rozwinął w książce pt. *Nazwy Kociewia i okolicy* (Gdańsk 1988), zawierającej omówienie 230 nazw miejscowości (97 ze Starogardzkiego. 66 ze Świeckiego. 55 z Tczew-

skiego, 20 z Kościerskiego i 2 z Gdańskiego)¹. B. Kreja jest też autorem haseł *Skórcz, Starogard Gdański, Kocborowo* i *Święty Jan* w zbiorowej książce *Nazwy miast Pomorza Gdańskiego* (Wrocław 1978, pod red. H. Górnowicza i Z. Brockiego; wyd. 2. popr. i poszerz., Gdańsk 1999, pod red. E. Brezy i J. Tredera). Ponadto w osobnych artykułach postawił hipotezę pruskiego rodowodu nazwy *Gniew* (*Problem pochodzenia nazwy miejscowej Gniew*, [w:] *Dzieje miasta Gniewu do 1939 roku*, pod red. B. Śliwińskiego, Pelplin 1998, s. 17-21), zaproponował nową etymologię nazwy *Kociewie* (*O nazwie Kociewie*, [w:] *Kociewie II. „Pomorze Gdańskie”*, Gdańsk 1987, s. 9-22) oraz omówił dwie nazwy kociewskich jezior: *Kałębie* i *Udzierz* (*O nazwach kilku jezior kociewskich <Kałębie, Udzierz>*, [w:] *Nazwy i dialekty Pomorza dawniej i dziś*. Materiały z sympozjum, pod red. J. Tredera, Gdańsk 1995, s. 79-84). Analizie poddał również niektóre innojęzyczne formy pomorskich nazw własnych: genezę łacińskiego dubletu *Pomorania/Pomerania* 'Pomorze' przedstawił w artykule *O łacińskiej nazwie Pomorza Pomorania* („Pomerania”, 1969, nr 3/4, s. 11-15), zaś o nazwach niemieckich pisał w artykule *Niemieckie formy nazw własnych na Pomorzu* („Munera litteraria Richardo von Weizsäcker a philologis Universitatis Gedanensis oblata”, Wrocław, s. 37-46).

Swoje badania nad antroponimią Pomorza, a ściślej: nad pomorskimi nazwiskami, B. Kreja rozpoczął artykułami *Imiona staropolskie w nazwiskach pomorskich* („Biuletyn Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego”, 1967, nr 6, s. 10-13) oraz *Zniemczone formy nazwisk polskich na Pomorzu* („Pomorze Gdańskie”, 1967, s. 173-202). Propozycje etymologii wybranych nazwisk mających najwyższą frekwencję na obszarze dawnego województwa gdańskiego i województw z nim sąsiadujących przedstawił w książce *Księga nazwisk ziemi gdańskiej*² (Gdańsk 1998), w której w zakresie danych statystyczno-geograficznych korzystał ze *Słownika nazwisk współcześnie w Polsce używanych* pod red. K. Rymuta. Materiał z tego słownika stał się również podstawą dwu artykułów poświęconych ogólniejszym problemom teoretycznym, omówionym na przykładzie nazwisk gdańskich: *Główne typy i główne cechy nazwisk gdańskich* („Z polskich studiów slawistycznych”, seria IX, Językoznawstwo, 1998, s. 157-162) i *Pomorskie nazwiska odmiejscowe na przykładzie województwa gdańskiego*³ („Język Polski” LXXVII, 1997, s. 311-319).

Trzeci krąg pomorskich zagadnień językoznawczych często obecnych w pra-

¹ Rec.: J. Treder, *Nad książką B. Krei o nazwach miejscowych Kociewia*, Zeszyty Naukowe UG. Prace Językoznawcze, 1994, nr 27-28, s. 247-260.

² Dwie recenzje tej książki autorstwa E. Brezy: *B. Kreja, Księga nazwisk ziemi gdańskiej*, Gdańsk 1998, „Pomerania”, 1998, nr 5, s. 59-62 oraz „Rocznik Gdański, 1998, nr 1, s. 242-252.

³ Rec.: E. Breza, *Nad „Pomorskimi nazwiskami odmiejscowymi” prof. B. Krei*, „Rocznik Gdański”, 1998, nr 1, s. 193-214.

cach B. Kreja to leksyka pomorska, zwłaszcza słownictwo związane z morzem⁴. B. Kreja był inicjatorem i stałym referentem gdańskich sympozjów „Polskie słownictwo morskie”, których 10 odbyło się w latach 1983-1992 (ich organizatorem był ówczesny dr, dziś prof. dr hab. E. Łuczyński)⁵. Najwięcej artykułów z tej dziedziny poświęcił strukturze, etymologii i rozwojowi semantycznemu wyrazów i wyrażeń morskich: *mielizna* (*Wyraz mielizna i jego rodzina*, „Język Polski” LXXII, 1992, s. 274-278), *oko cyklonu* (*Co to jest oko cyklonu?*, „Język Polski” LXVII, 1987, s. 45-47), *pływy* (*Pływy ‘okresowe ruchy mas wodnych’*, „Język Polski” LXIV, 1984, s. 345-347), *Pomorze* (*Nazwa Pomorze i jej związek z morzem*, „Sprawozdania GTN” XII, 1986, s. 129-130), *trójmasztowiec/trzymasztowiec* (*Problem wyboru: trójmasztowiec czy trzymasztowiec*, „Prace Filologiczne” XXXVII, 1992, s. 91-97) i *wybrzeże* (*Wyraz wybrzeże – problem znaczenia i struktury*, „Język Polski” LXVII, 1987, s. 185-189). W kilku artykułach analizował również polskie i innosłowiańskie derywaty typu Pomorze i ustalił, że to właśnie wyraz Pomorze ‘to, co rozciąga się wzdłuż morza’ stanowił jądro derywacyjne licznych słowiańskich nazw typu *Powiśle*, *Porabie*, *porzeczce* ‘to, co rozciąga się wzdłuż Wisły, Raby, rzeki itp.’ (*Przedrostek po- w nazwach własnych i pospolitych typu Pomorze, pojezierze w języku polskim i innych językach słowiańskich*, [w:] *IX slowenská onomastická konferencja – Nitra 26–28 júna 1985. Zborník referátov*, zostavil M. Majtán, Bratislava, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, s. 131-135; *Rozwój formacji na po-‘e typu pojezierze, Pomorze na tle innych języków słowiańskich*, „Gdańskie Studia Językoznawcze” VI, s. 67-93). Wychodząc z założenia, że danych na temat językowego obrazu realiów morskich utrwalonych w języku dostarcza również aktywność słowotwórcza wyrazów należących do słownictwa morskiego, opracował B. Kreja rodziny derywacyjne wyrazów *morze* (*Wyraz morze i jego derywaty w języku polskim*, „Sprawozdania GTN” XVI, 1990, s. 123-124; *Wyraz morze i jego derywaty w języku polskim i innych językach słowiańskich*, „Gdańskie Studia Językoznawcze” V, 1991, s. 1-15) oraz *ryba* (*Wyraz ryba i jego derywaty w języku polskim (na tle słowiańskim)*, „Sprawozdania GTN”, 1991, s. 130-132).

Poza słownictwem morskim interesowała go też regionalna leksyka pomorska, którą widział jako część leksyki północnopolskiej lub zachodniopolskiej. Z tego powodu zanalizował pod względem słowotwórczym 3 wyrazy wchodzące w skład słownictwa Polaków zamieszkałych przed wojną w ówczesnych Niemczech (*Ze słownictwa przedwojennej Polonii niemieckiej: 1. Rodło, 2. Polactwo ‘Polacy’, 3. Niemra ‘Niemka’*, „Śląskie Prace Humanistyczne”, 1990, nr 10 a, s. 161-170).

⁴ Por. E. Łuczyński, *Bibliografia piśmiennictwa poświęconego polskiemu słownictwu morskiemu (do roku 1990)*, „Gdańskie Studia Językoznawcze” VI, 1995, s. 141, poz. 230-237.

⁵ E. Łuczyński, *Dziesięć lat gdańskich sympozjów poświęconych słownictwu morskiemu*, „Język Polski” LXXII, 1992, s. 369-371.

Czwarty nurt pomorskich zainteresowań B. Krei stanowiła kultura języka polskiego na Pomorzu. Od 1973 r. kierował Telefoniczną Poradnią Językową UG i przez 28 lat pełnił w niej cotygodniowy dyżur. Wiedzę o problemach i zainteresowaniach językowych mieszkańców Gdańska i okolic zdobył podczas dyżurów w Poradni wykorzystał w artykułach poświęconych szeroko rozumianej poprawności językowej oraz w książkowej trylogii *Mówię, więc jestem. Rozmowy o współczesnej polszczyźnie* (t. 1 – Gdańsk 2000; t. 2 – 2001; pracę nad 3. tomem kończył tuż przed śmiercią). W swoich rozważaniach nad poprawnością językową i jej kryteriami bardzo często kierował się pomorskim poczuciem językowym, uznając za zasługujące na odnotowanie w słownikach ogólnych języka polskiego różne pomorskie regionalizmy, zarówno poparte tradycją, np. *kadzidło* ‘kadzielnica’, *Kaszuba* ‘Kaszub’, *obora* ‘podwórze’, *ogrodnictwo* ‘gospodarstwo ogrodnicze’, *pierny* ‘ostry, pikantny’, jak i stosunkowo nowe oraz całkiem nowe, np. *ubrać płaszcz*, *kapelusz* itp. ‘włożyć płaszcz’, *bursztynnik* ‘ten, kto obrabia bursztyn pod względem artystycznym’ (a *bursztyniarz* ‘ten, kto wydobywa bursztyn’) czy *fokarium* ‘basen dla fok’. Zanim jednak wydał ostateczny werdykt, poddawał je wszystkie ocenie z punktu widzenia systemu językowego; nie zyskała więc jego uznania np. tautologiczna i niesystemowa *Kaszubszczyzna* ‘Kaszuby’. B. Kreja był też jednym z nielicznych polskich językoznawców, którzy zajmowali się naukowo problematyką ortograficzną. Ortografii nazw własnych Pomorza poświęcił artykuły *O Rumi i Chyloni uwagi ortograficzne* („Język Polski” XLIV, 1964, s. 293-299) oraz *O jednolity pisownię nazw miejscowych typu Boże Pole* („Gdańskie Zeszyty Humanistyczne. Prace Językoznawcze”, 1969, z. 4, s. 33-42).

Kilka jego artykułów dotyczyło również fleksji i słowotwórstwa pomorskich nazw miejscowości leżących na tzw. ziemiach odzyskanych. Fleksję i słowotwórstwo tych nazw uważał za szczególnie interesujące z tego powodu, że – jako pozabawione wyjątków motywowanych tradycją (w wyniku przerwania ciągłości osadniczej) – powinny one ujawniać w czystej postaci właściwości współczesnego systemu morfologicznego (*Problem jednolitości fleksji i derywacji nazw miejscowych na ziemiach zachodnich i północnych*, „Zeszyty Naukowe. Prace Wydziału Humanistycznego”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Szczecinie, 1975, nr 5, s. 133-138; *Problemy systemu morfologicznego w toponomastyce Ziemi Zachodnich i Północnych*, „Zeszyty Naukowe. Prace Wydziału Humanistycznego”, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Szczecinie, 1979, nr 8, s. 45-53). Dostrzegał również przeciwny aspekt tego problemu: znając ogólny model fleksyjno-derywacyjny, powinno się móc przewidzieć (albo kształtować) jego poszczególne elementy (*O potrzebie standaryzacji fleksyjnej polskich nazw miejscowych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego, Prace Językoznawcze”, 1988, nr 14, s. 137-141; *Próba słownika normatywnego nazw miejscowości byłego województwa koszalińskiego*, [w:] *Ze studiów nad toponimią Pomorza Środkowego*, Koszalin 1976, s. 107-207).

Spośród około 350 artykułów Bogusława Krei około 75 w poważnej mierze dotyczy problematyki pomorskiej, podobnie 2 z jego 15 książek. Oczywiście również w pozostałych jego pracach różnorodne przykłady pomorskie stanowią zazwyczaj pewną część materiału językowego ilustrującego analizowane zjawisko ogólne. Sercem – Pomorzanie, z zainteresowań naukowych – znawca słowotwórstwa polskiego, publikując głównie w pismach ogólnopolskich i zagranicznych, upowszechnił pomorską problematykę językową wśród swych polskich i innośląskich czytelników.